

Czóbel Minka:

Önéletrajz

Szegény, szegény kicsi leány.

Mostantól fogva tehát másként hívnak. M i n k a — így fog szólítani, aki néven nevez. És ennyi éppen elég a boldogsághoz, ezt beszélik az emberek. Pontosan azon a napon születtem. Azt azért tudnotok kell, hogy nem én akartam így. Anyám is fiút várt, bár férfit nem ismert sosem. Azt mondják, nehéz szülés voltam, amolyan három napos. Mikor anyám föladta végül, a gravitáció volt, ki a világra segített: a gyenge, szerte-szét csigolyákat oszloppá szervező nehézkedés. Életnyi vákuum: éppen minkányi légüres tér. Tehát merőlegesen a világra; árnyékvető.

Amint megláttam az első arcot, mondanom kellett volna belé valamit, azt tudom. Valami örömhírt, valami megnyugtatót, hogy hátradőljenek végre székeiken az ágy körül várakozók, és kiszikkadt kézfejükkel megtöröljék nedves homlokuk. De a nekik szánt szó helyett csak sírás bukott ki fogatlan számból, és ezután többé senki sem hitt volna nekem. (Magam sem tudom, hogy történhetett, talán a bőrömbe karmoló fotonok — a fény — ijeszthettek ennyire meg.)

Az leszek tehát, ki hat éves koráig nem beszél. Nem dac van bennem, csak valami tágra nyílt várakozás. Hagyom, hogy egyenként megszólítsanak. Először a bogarak nyelvén tanulok meg hallgatni, a madarakén csak azutáni. Erre Orczy Lőrincz báró (a dédapám) figyelmeztetett egykor nyomatékkal, mondván: „Előbb mi a kezéd ügyébe

esik, ami a szemednek is messzi van csak aztán.”

Hogy csúnya vagyok egy augusztusi késő délután tudtam meg, amikor a kapások hazafelé indulnak csak mezítlábas nyomaikat hagyva a porban maguk után. Gyűlölöm ezeket a nyáresti alkonyatokat: szélcsend lesz, ebben a világvégi csöndben egyedül maradnak egyenként a levelek, és a tetőtlen égbe támasz nélkül merednek a fák. „Legmagam vagyok így és itt.” Mondom ki végre a szót, és nem egészen hasztalan talán.

Mától hat éves lehetek már.

* * *

Noha kora gyermekkoromtól eleven volt bennem minden oly dologgal való eggyé levés iránti vágy, mit magam körül azóta vég-

képp elveszett álmaim jelzéseiként láttam, mégis irtóztam mindentől, ami provokatív, ami érzést, viszonzást várt. Bolond májusi reggeleken gyakorta ébredtem arra, hogy a szobám függönyén játszó sugarak mintegy párbeszédet folytattak mindavval, mi a szobában számomra is különösnek, fontosnak vagy félelmesnek tetszett — főképpen ama szoborral a sárga kártyaasztalon, mit apámtól kaptam volt, s ami oly titokzatos

Nagyon kár, hogy az "öreg kutya" nem állítja ki az idén arcképemet, pedig az egész festővilág nagy érdeklődéssel vár az "egyik" képét a "másiktól"...

És most - pour la bonne bouche - képe trófi. Az egyik kitűnő... a másik kevésbé csak a szemklifezés, az öné.

Köszönet - Hála köszönet!

..Ez, mint verselő, a legjobbá magye poéták között, s azt hiszem, a szempontból senki sem tanácsolhat önnek joggal, csakis ő... Kiváncsian várja az új epoe költsöt".

Megengedi?... De fog a papír, tudom, türelmem is

kéttarcúságában ábrázolta Voltaire-t, hogy már ekkor — tíz esztendőskoromban — is csak borzongással pillanthattam rá. Egy nap anyám fel is hívta rá a figyelmemet, hogy eme reggeli fények milyen különös játékot űznek szobámban, s hogy bárhogy fordítja is a szobrot, az a napnak e délelőtti szakában mindenképpen kettős arcot látszik mutatni; egyik fele mintha kajánul nevetne, a másikra valami állati vadságot csal a napsugár. Anyámnak eme észrevételétől kezdve, nem tudtam már arra a szoborra úgy tekinteni, mint titokra, egyike lett szertefoszló gyermekkorom romló oszlopainak, még csak szépségnek se találtam.

Valahogy tizenkét-tizenhárom esztendőskor lehettem, hogy apám kezembe adta Byront eredetiben, arcán valami olyan kifejezéssel, hogy látnom kellett: döntését nem kevés töprengés előzhette meg. A kötetet azonban korábban már olvastam volt, s ugyan találtam benne néhány költeményt, mikben örömet leltem, verselését nehézkesnek, itt-ott ügyetlennek találtam. Én ezt meg is jegyeztem apámnak, hozzátéve, hogy jobbat bizony már magam is írtam. Apám arcán igen erőteljes indulatok ütköztek ki, de uralkodott magán, s csak annyit mondott, hogy ostobaságom s hiúságom mindvégig kerékkötője lesznek életemnek, s hogy igen bánja már hogy olvasni megtanított volt, mert látja: nagy rosszat tett vele nékem. A szobámba mentem, alig értettem, mi is történt. Lelkem mégis forrott, s apám iránt oly erős ellenszenvet éreztem, hogy azt tervezgettem: még

aznap éjjel elszököm otthonról, s költeményeimet elviszem Aranyra vagy Jókainak. Szobámba érve Byront az ágyamra vetettem s mezítelenre vetkeztem. Éreztem, hogy az alkonyi fények éppen ellentétes erővel töltik meg testemet, mint a hajnaliak szobámat. Hasadt lelkeket egynek, erősnek éreztem, oly oszthatatlannak, amivel sem apám, sem

Byron szelleme, sem az összes istenek nem mérkőzhetnek. Innentől kevésre emlékszem. Az még világos, hogy az ágyamon fekvő könyvet láttam valami vörös kígyóként megelevenedni, s hogy mintha az ablaküveg csörömpölése is rémlene. Aztán elaléltam, s csak másnap tértem magamhoz. Amikor apám később a könyv után érdeklődött, azt sehol nem leltem, s hollétéről számot adni később sem tudtam.

Vér, vér, vér. Később még sokszor éreztem ereimben zubogását oly erősen, hogy azt hittem: a világnak alsóbb erői testemben egyesültenek, hogy megcsúfoljanak mindent, aminek jelképeként mindörökké apám arca magasodott bennem sötétben, mint ködlő idolum, kárörvendőn, mintha kihívna, mintha önnön magyával hadakozni

Az angol lady típusa, de - azáltal, hogy minden tulajdonságát van finomítva kivételessé ritkává hiperszubtilitássá. Olyan, mint egy orchidea vagy egy ritk példátlan finomságú velencei üvegcsilláttetsző de nem átlátszó, hajszál finomságú, s minden szín megtalálható benne - de minden szín művészen elmosott to. nussá válik csak benne. Amellett hideg és tiszta, mint a hómezőkön végigszaladó holdvilág sugara. - - - meg fogom írni.

fogant volna maga is. A felhőket, a lápot, az anarcsi holdat örök szövetségesként fogadtam, dühöngő jambusokat hordott a szél amerre jártam, hogy aztán azok is bőszült ölelkezésben pattanjanak ketté vibráló hangokra, lombzúgásra, arcom lángjára, halántékom dübörgésére.

Néhány hónap múlva apám azt mondta, hogy verseim némelyikét elküldette Mednyánszkyval Jókainak, ki elismerően nyilatkozott azokról, s várja az ígéretes újabbakat. Apám cinkosan mosolygott. Gyűlöltem, jaj, hogy gyűlöltem ezt az embert.

* * *

Mit lehet a boldogságról írni? Legszebb éveimben csak magam számára írtam verseim. Nagykorúságom én onnan számítom, mikortól Jókai vendégszerető házáat látogathattam, s nyírségi magányomat az öregedő mesemondó és Páris csodái oldották. Furcsálkodva néztem én azt, amit történelemnek hívnak, bár ifjúságom és boldog éveim szakát két sorsdöntő esemény jelölte ki: a kiegyezés és a Millenium. Az idő azután lett csak számomra fontos, mikortól köteteim megjelenni kezdtek. Pedig de-hogy akartam én könyveket dedikálni meg Kaffka módjára férfiasztalok körül sündörködni! Fiatal korom furcsa látomásai azonban múltni kezdtek, s sorra furakodott be életembe az Irodalom, a Történelem meg a Pénz. Maya fátyla lehullott hát, s az új század beköszöntével nem maradt köröttem más, mint régi vágyaim s a tiszta papír.

Az orosz „korszak” 1891. aug. 8-12

„Fáradt voltam, zaklatott, és skepticus mindenféle újjal szemben, csak a friss levegő vonzott, a séták, és Justh finom intellektualizmusa, ami fűszer (de sohasem Párizsban, ahol ugyanezt fullasztónak éreztem). Párizsi utam után legszivesebben egy üres,

bútortalan szobában sikoltoztam volna három napig (nem Justh miatt, nem más miatt, hát amiatt, hogy még mindig úzótt, hajtott valami centrum utáni vágy, bárhogy harcoltam ellene magamban, öszülő bakfisként), úgyhogy előre tudtam, hogy labilisan fogok megérkezni. Szent-fornya porfészeknek bizonyult. Egyedül kellett végigmennem a kastélyig, ez persze túlzott jelentőséget kapott a faluban, ami bosszantott. Délután ötre értem oda. Justh fogadott, ünnepélyes visszafogottsággal, egyszerűen, ahogy szerettem volna, de hamar csalódtam, hogy elmondta — látszott kissé kapatosan —, hogy már mindenki itt van — engem is tegnapra vártak (mégcsak az hiányzott volna) —, s hogy nyolckor kezdődik az előadás. Főlkavarodva

Minden jó lenne, ha az ember éhen-
 dégel megérkeznének arra az időre,
 mikorra az ember hívja őket.
 Mind később jött. Ez az oka. Én
 nagy munkában vagyok, ha minden nap hat
 nyomtatott oldalt írok le, akkor le-
 szek csak október 15-ére kész két re-
 gényemmel!
 A bábuknak sok csókot, Istvánéknak so-
 szépet
 igaz barátságjától

mentem föl a szobámba (csak senkivel ne találkozzak), közben lemondtam sétáról és friss levegőről. Lentről Reviczky, Ambrus, Gozdsu, Bródy hangja, Justh harsány hangja jött föl, valami francia zene, és én tudtam, hogy most szépen, elveszve, kabátostul dőlök az ágyra.

Akartam, nagyon, rendbe szedni a fejemben levő dzsungelt. Elegem ebből az új, édes divatból, amit perditának neveztünk, a „humán illumináció”-ból, amiről olvastam az újmódi tudomány, a *művésztélektan* lektűr ízű esszéiben, hazafelé a párizsi expresszen meghúzva magam, a Bramidzsi sőtlan, higgadt mantráiból, hogy ne szedj túl vad szereket, de ne légy romlatlan, inkább asszociatív, absztrakt: könnyed szüfrazsett kívül, de belül konzervatív, hétszer próbált ezüst. Közben, élénk applikáció, mellettem, hallottam, valami Cecil Rhodesról folyik az aktuellté, egyiptomi fegyvercsempészet a búroknak, a Lubutu-vízesésén át: hát, tessék, — gondoltam —, itt egy új discourse, az emberi közvetlenség-ből csak meg sem érintve..., és tovább az express, ez a szervetlen folyam, egy később érkező lép a kupéba, olyan nyugodt, hogy szinte idegbeteg: „nézze ezt a cipőpertlit — nézett mélyen a szemembe —, sodorja, érezze bonyolultságát, fogja” —

— Elég — gondoltam, így, ezen a nyelven, a szent-tornyai ágyon elterülve, bár tudtam saját hangulatomról, tudtam, hogyan fog végződni, a mozdulatokat, amikkel máskor is. Most tehát ebből a világból ki. Ki.

Egy órát aludtam. Fölkeltem, s még percekig élveztem az egyenletes szuszogáso-
mat, és mozogni kezdtem üresen, amit aztán vágyam ébredt betölteni emberek szavaival.

Megjelentem a lépcsősoron. Akkor vettem észre, hogy sok színházi ember is jelen van: André Antoine a Théâtre Libre-ből, Solymossy Elek, Ipej Pavlova Vinohradyból. A külföldiek érdeklődésből jöttek, néhány magyar viszont kelleni kellett, Justh élcei miatt. Zsigmond egészen másmilyen volt, mint mikor megérkeztem. Én drukkot láttam

benne, de fölényt mímelt, talán hogy kellő imázs kreáltassék ebben a körben kétes vállalkozásának. Ezt a Justhot nem szerettem, arca éles reflektor volt, ami a szemembe világított, nem meleg nap. A darabhoz mondott francia előszót. [Hogy nem színházi ember, mondta, a színház számára csak húr a pengetésre. Minden új ötletéhez Lertiosz Diogenész egyik gnómája lehetne mottó, „mivel olyan úgyszincs, ami több mint a többi, ezért az is kétséges, amivel több lehet a többi”. Justh mindig: ez is az is. A színháziaknak beszélt, „merthogy minden intézmény már létével, ipso facto abszolútumra tör”, közben pedig önzetlen gesztusként gyönyörködött a kifinomultságával is („szemem tüzes tó, szavam nyíres liget”) — ahogy Ipej Pavlova

Jó lenne most a hazai ősz fegyves szel
- ha kandalló mellett, barátai körben,
meleg szobában hallgathatnám...
Enfin que faire? A csiga behúzta magát
házába, én is ezt fogom tenni, önmagam
vonulok, írni fogok - s gondolkozni,
hogy nagyon, de túlságosan nagyon ne
érezzek.

Ez a recept!
Majd eljő az igazi tavasz is még majd

pontosan érezte. A lecsengetés önirónikus volt (ahogy ma dukál), egy ma még (sic!) huszadrangú költőtől: „nem kérdezem, mivégre kell, csak figyelem, csak érdekel”. Bródyéknak ez tetszett, bátornak találták, engem letört.]

Különös, tagabaszakadt agrárszocialisták tűntek föl stilizált görög díszletek között, az orosházi olvasókör. „De ez csak cirkusz — az előadás közepén gondoltam —, ez

csak petárda” — minderről. A darab súlyos, leeresztett függöny előtt játszódtott. A drapérián egy classicus épület volt, tetején thümpanon, rajta bezárt, korinthuszi kapu. A jól tudott dramaturgia szerint a legfontosabb actiók a függöny mögött játszódtak. Justh talán valami szociális érzékenység folytán, amire — gyakran emlegette — világnézeti galantériából is fitt arisztokrata, hol kihúzta, hol légiesítette a darabban a korábban bevett és bevált súlypontokat. „Eképpen az olyan mellékszereplők, mint a hírnök vagy a látnok — írta később, szeptemberben, a Budapesti Naplóban Gozdu — ugyanolyan plasztikusak lettek, mint a cenzurális figurák, például Kreón”. *„Minket ne küldj jelekért, Kreón, mert mi önmagunk vagyunk a jelek!”* — üvöltötték mélyről, nagyon mélyről (hogy hozta ki belőlük ezt Justh?) ezek a tagbaszakadt emberek. Torkomban nőtt kemény gombóc, magyarázni sem tudtam, miért, de ez az élmény több, mint bármilyen lehetséges, darabot kreáló invenció. Ezt éreztem akkor, ez bennem punctum azóta is, többet aligha mondhatok róla.

[Justh tout au contraire megvetette a hatást. Előbb harsányan mentegetőzött (hogy ő legalább kultúrát csinál ezekkel a nyüves parasztokkal), aztán részegen, valami megjegyzés után, nekiment Solymossynak, hogy ő nem akar semmit, de az mindig érdekesebb. A dolog, látszatra, úgy nézett ki, hogy mostmár tényleg alulról jön, amit senki sem gondol komolyan, odamentem hát Justhoz, nem fontoskodásból, hanem mert

megérettük mindannyian, hogy ebből most elég: „Nem vigaszt kérek tőled, Zsigmond, -mondtam- csak tanácsot, menjünk ki az angolkertbe.”]

És jött. Kint zuhogott az eső, Justh ivott. „Az mondd meg, Zsigmond, mi van veled, miért nem vagy természetes inkább, ha egyszerűbb is” — kérdeztem a tántorgó

Justhot, hogy ne hányjam el magam tőle, és béke telepedjen a kertre. „Miiiinka — mondta, ami föl szakadt belőle, az egyenletesen mozgó nyelvétől lenyugodva —, én nem lököm [bőf] ki soha, ami bennem van, nem vagyok témavadász Jókai, sokat finomkodtam. Ha a nézőpontom mindig más, az épp elég nekem. És te se dörgöllőzz folyton a falhoz, kedves barátném, a biztonságvágy, amit te itt firtatsz, az is pusztán egy bizonyos pontig komoly, légy végre kicsit perdita, Minka, kellő érzékenységgel, itt maradhatsz legalább ex animo arisztokrata ezen a sárgaszínű századvégen.”

Szerettem volna megverni ezt az embert. De Bródy támolygott az erdő felől, a sliccét gombolgatva, szinte odaesett közénk. „Látom,

hogy el kell mondjak nektek egy történetet — hadonászott a kezével, besározva az esőtől patakzó arcunkat —, egyszer volt, hol nem volt, már későre járt, az égből eleredt az áldott esőcske, a földből pedig mindenütt kinőtt sok-sok apró, meghitt, piciny, nagy, de tényleg, lágy, egymásbaéró beszélgetés-gomba. Ott álltam, megilletődten, szememet

Kedves Barátom!
Nagyon köszönöm szíves soraidat. Tudom, hogy nagyon jól meg fogjuk érteni egymást, ma csakugy, mint holnap, s mint mindig. Végtelenül örülök, hogy utaink összefutottak, s igen reménylem, hogy ezentul nem fogjuk egymást szem el tévesztetni

dörzsölve, borzasztva” — ütögette a tenyerét, tágra meredt szemre ugrált, szugerált, csapkodott minket Bródy, sokáig. Justh rázkódott, vinnyogott.

Fölálltam, odahagytam őket. Sokáig forogtam az esőben, számat fölfelé tartottam, s ittam azokat a cseppeket, a zuhatagot, ami a nyelvem begyére hullt.”

* * *

Talán az 1907-es év elején jött meg az első levél Elektől. Életmentő gyógyszer, ha beköszönt a spleen. Úgy mondta, szeretek figyelni — hogy ezért.

Nem tudom, a levelek csak jöttek: tálcán más világok. Már két éve volt, hogy gyötört egy álom. Minden éjjel megfagyott a testem, véres volt a hajnal. Most, ahogy a tollat kivesszem a számból, hogy írassak, ahogy a vége elválik az ajkamtól, ebben a remegő nyálhíd-ban az a pillanatnyi derű köszön vissza, ami a szobámból kinézve lepett meg, ha sétára hívott a part, a délutáni izzadt álmot odahagyva.

A naplemente tüköre lett az arc-com. Száraz, görcsös nevetés és a húst az arcról leolvasztó szomorúság.

Volt persze más is. A hűvös fenyők tetején megülő párát a folyó fénye fűzte koszorúba. Lassan gördültek a magok a porban. Ez átjárt, nagyon. Kellettek az emberek. Az ismerősen barnák, a sarkon befordulók, mintha befordulnék én is.

Ilyenkor az ablaktáblát metsző farácsba kapaszkodott a szemem, és visszaültem az asztalhoz.

Mi bárónéval s az én máris igen tisztá-
epikus kollégámmal? Megnéznénk együtt a
kiállítását, Elmenénk néhány atelier-be
S ami jó, jól kibeszelnénk magunkat.
Tiszteletedre adnék néhánykisebb mű-
vész rémiont is - ha ti. ez érdekelne.

Lu Ju: Önéletrajz

Fenn a felhők vásznát szövök,
feltépik, vágják, göngyölik.
Én lenn a babot fejtem.
Három viskóm van - rozogák, törek
meg sás a tetejük -,
meg egy kis konyhakertem

A kora őszi éjszakák szelídek. A rét
haja lágy,
mint pónilovam szőre.
Frissen kiforrott, gyenge bort
iszom. Olykor kijózanít,
máskor berugok tőle.

Betegségem már nem kínoz. Jól
alszom. Nem gyötör a pénz,
s az új könyvek hiánya.
Gyakran mosolygok. Hasztalan
minden. De biztatom
magam:
ne búslakodj hiába.

Újabb levél jött. Azt írta, a véremben fekvő kultúrának a feleslege adja meg azt a
distanciát, ami bárhol is járt felém vonta.

Mégsincsnek Minka-levelek. Kaptam még egy pokrócot: Anna, hogy meg ne fázzon a petefélszem. Hogy néma legyek és mozdulatlan — nem pokróc, géz jó szorosan körbe-körbe, de a két lábamat feltétlenül külön.

Évekig írt nekem. Talán ezek a levelek segítettek át a háborún. Az iszony sohasem tálcán érkezik, azt hittem.

Aztán 15-ben elküldte az utolsót: „A mi első találkozásunk alkalmával már észrevettem, hogy maga szeret figyelni... és így — ha jól emlékszem, egy késő október délutánján — beléptünk az Oscar Wilde aranyaszobájába... és ott éreztem meg, hogy maga figyelni és lelkesedni tud. Nem...

Gozsdu Elek”

Így lett vége. Megöregedtem.

Mint említettem, Bandi teste még fölcsalt Pestre, aztán, hogy láttam őt a ravatalon, visszatértem Szabolcsba.

„Egyedülálló vagyok magamban.”

Beszélni erről csak azért tartom érdemesnek, mert a rá következő esztendőkből az ő arca minden pillanatban előttem lebegett. E nélkül a kép nélkül nem tudnék „önéletrajzot” írni, mert életem utolsó húsz évéről a hagyományos önéletrajz-felfogás alapján az égvilágon semmit sem írhatnék. Tavaszi és őszi kertekben sütkérezve nyelném a nyálamat, ahelyett, hogy a grafitomat nyálaznám. De a ravatal körül legyeskedve rájöttem valamire.

A valódi önéletrajz az arc rajzát jelenti. Ha grafitommal feltúrom ezt a felületet, minden árkával és nyomával együtt. Ha feltárom ezt az írott állatbőrt, mint egy sírt, és egy nyálas ceruzával perforált döbbenetté rajzolom. Felásom és megművelem. (Fehér hyacinth tükör, te láttad a huszas éveket.)

Ma már harmadszor ül a fejembe a gondolat, hogy milyen jó lenne az, ha is nekikindulnátok az oriensnek, s véletlenül /! / egy utunk lenne. Azt hiszem, egy négy-öt havi együttutazás vagy együtt "letelepedés" után mind a ketten egy-egy opusszal lepnénk avilágot.

Úgy érzem, hogy te vagy a legközelebb világnézetre hozzám itthon. Egy forráson élünk, egy érdekelte, s egy irányba gravitálunk. - -

Napjaim csendes mederbe terelése tudatos elgondolás alapján történt. Minden az önéletrajzom körül forgott velem, anélkül, hogy a sajátomat egy mondattal is kibővíttem vagy folytattam volna. Az önéletrajzban szerzett gyakorlatomat másra használtam.

Kifejlesztettem egy új típusú önéletrajzot.

Ráéreztem, hogy az a típus, amit e műfajban oly sokáig műveltünk, saját idejét múlta, mert nem hallgatott az idők szavára, maradt olyan, amilyen volt, azaz inkompetens az önéletrajznak egyik célja szerint a valamiért való folyamodás jellegével szemben. Folyamodás munkáért, állásért, felvételért, folyamodás nőért, férfiért. Úgy éreztem, lassan az Úrnak is önéletrajzot kell benyújtani, hogy eldöntse

további sorsunkat halálunk után.

Nos, a fent említett típus nem látszott megfelelni az új kor felállította szempontoknak. A múlttal akarta becserkészni a jövőt. Kezdte a származáson és a nagyszülők foglalkozásán, majd folytatta a gyerekkori történetekkel és a kamaszkori elfojtásokkal, és így tovább; olyan ballasztokat cipelt, ami már önmagában, e cepekedés, kezdte felfedni

önnön ellentmondásait egy olyan korban, mely gazdasági válságoktól, munkanélküliségektől, feszült nemzetközi arcoktól és zárt számoktól terhes. Igen, ettől terhes.

Ez nem curriculum vitae, ez nem az élet futása. Ez ácsorgás a múltban. Az emlékezet kétrét görnyedése önmaga görcsös alhasi igyekezetétől, az emlékezet bedőlése önmagának.

Fejtől bűdös a múlt. A magabiztos emlékező fejtől.

Az én önéletrajzaim nem jelölték a származást, de jelölték a képességeket. Az én önéletrajzaim nem jelölték a párttagságot, legtöbbször azért, mert barátaim, akik számára készítettem őket, nem tartoztak egyetlen párthoz sem. De az én önéletrajzaim jelölték a tapasztalatokat. Egyáltalán: az önéletrajzot megszabadítottam mindentől, ami egyrészt szipolyozta a múltat, másrészt nem engedte a mondatokat, mint madarakat. Írógéptanfolyam és nyelvtudás — minden ami, jó. Ezekről lehet írni.

„Minden nap futok egy kort.”

„Képes vagyok mindenre. Írás-sal képes vagyok a színre.”

„Sok nyelven beszélek. Még több nyelv beszél engem.”

„Tudok tört sugárban.”

„Egyedülálló vagyok magamban.”

„Tudom folytatni.”

*

Egy önéletrajzban, pontosabban mialatt az íródik, egyfajta olvasás történik, amely az olvasó emlékező tudatának pillanatnyi állapotától befolyásolt, attól a tudattól, mely a következő pillanatban az író lesz. Az élet eseményei ettől a pillanatnyi állapottól függenek. Ez őket „életté” alakítja és formálja, „rajzolja”, az író életének az írótól származó írott változatává. Ez a munka

egy időben tartalmazza a két folyamatot, az írást és az olvasást, és az eltűnt idő utáni nyomozásnak nevezhető. Ha ennek a nyomozásnak jó esélye lenne a sikerre, ha ez egy sikeres vállalkozás lenne, az maga lenne a halhatatlanság: ugyanaz történné újra és újra az emlékezésben, sőt mi több, nem egy történet lenne, nem egy narráció, hanem egy kezdetlen (meg nem kezdett) és végtelen (végét el nem érő) „van”-ás. Az isteni lét. Egy istennek nincs önéletrajza, és erre való képtelensége „hamar” ki is tűnne. Az egzisztáló ember rendelkezik csak „curriculum”-mal, mint futás valami felé, az egzisztáló embernek van csak „curriculum vitae”-je, mint életének futása valami felé. Az önéletrajzírással való képes-

Decouragement-ről beszél - a nyomtatott ívek korrekturája idején sohasem trükk semmit, régi, s a posteruori levont írói szokás. Meglása, amint kömegjelent, kétszerez munkakedvvel fog dolgozni, kivált az első kritikák jége után

- ilyen hosszan egyedül tén még sohasem voltam. Aztán meg az emberek dolgá rémségesen el is vagyok rontva. Endin "valahogy csak lesz, sehoggy még nem vo

ség az emberi létező szignifikáns jegye, erős megkülönböztető vonása (ki hiszi ezt el, ha önnön arcába néz? Ha nézi ezt a fölázott, elhagyott terepet, a könny pocsolyáit, a magány gödreit? Hát rá van írva.) pontosabban az íróé, kinek tudata megpróbálja gyűjteni az eseményeket, de nem a való életből, hanem önmagából, a manipulációból.

Éppen ezért az önéletrajzírás egyfajta ellentmondás: minden pillanatban önmaga történetét, mint a pillanat történetét írja.

*

És ott egy pillanatra félretettem az idegen nyelvű szöveget, melyet akkoriban magyarra fordítani igyekeztem. A kezembe temetett arc különös esetével volt dolgom, azt hiszem. Ha jól láttam. (Kezeivel eltakart arcából ujjai között ki az, aki, legyen bár mégoly súlyos is a bánata, nem kukkant ki a réseken?) Tulajdonképpen egy kifejezésen gondolkodtam el, egy olyanféle frazémán, melynek átültetése ürügyén olyan jólesően ellágyultam, magamban és arcvonásaimban egyaránt. „Erősen jellemző vonások”, mondja a szöveg. Nem hiszem, hogy ennyiben maradhatnék. Hiszen mi van, ha nem ezt mondja, még távolról sem. Olyan messze persze nem mennék: távolról majdnem biztos hogy azt mondja, de esetleg közelíthetnék. „Markáns vonások”. A kamera a nevető arcán. Vigyorog rám e frazéma. Dühömben izgalomba jövök

és belefeledkezek a feladatba, jobb karom lóbálom, fölfújtt képpel, kidugott nyelv-heggyel feszesen szalutálok, aztán összevissza szökdécselek a szobában, forgok, piruettezek, hajlongok, ugrálok, bokszolok. Amint elhaladok fehér hyacinth tükröm előtt, összeakadok a saját tekintetemmel. Megnyálazom a grafit végét: „erősen jellemző vonások”, vagy — végigjátszva a „jellemző-jellemez-jellem-jel” etimológiát, majd

visszafelé a „jel-jelöl-jelölt-megjelölt” sort „erősen megjelölt — tovább megyek — nyommal ellátott (»nyom«-ott) vonások”. Ha ezt hagyom, a burjánzó változatok, mint sohasem végső, de mindig potenciális lehetőségek, elrákosítják a fordításomat. Kít hagyjak életben szövegemben, abban a pillanatban magam sem tudtam. Félek, a végső

döntést még életem árán sem tudnám meghozni, és ha ez így van, akkor, bár halállal talán nem, de azzal mindenképpen és folyamatosan számolnom kell, hogy a le nem tett garas az én kontómra fiadzik. A feladat kiült az arcomra, és lassan árkokat és mélyedéseket koptattott ki ott a nagy és hegyes seggével. És már mindig is érzem ezt.

Egyre távolabb kerültem a „vonásoktól”, mint aki egyet előre fordít, kettőt hátra. A bal kéz belső felülete, a tenyérnek mondott, érez egy arcot. Valaki árkokat szántott erre az arcra, valaki fölásta ezt az arcot. És szétfolyik ebben a kézben, mint egy gödörben. Mit táng ez itt?

*

Kilencszáznegyvenegyben aztán, hosszas készülődés után, kitört va-

lami kísérlet a nyelvből. Ez volt a háború. Leültem a gép elé, hogy írjak valami önmegszólítót. De egyre csak Ady Bandi arcát tükrözte vissza a fehér hyacinth tükör. Olvasom levelét.

Sokszor figyelmeztettek arra, hogy
- nem élek. Sokszor hálás voltam ezért
nekik. Ide mellékejve még egy arcképen
is küldöm
A "hangverseny" hátulsó oldalán egy
gyönyörű költeményre bukkantam - - Ére
tulállok. Ez a legszebb szubjektív dolog
amit írt. Remek -
De fagy a papír - - s az idő repül.

„Minkám,

csikózsírral fend a hajad koponyádhoz, ziláljon apró fekete sűrű fésű foga rendet a té-
kozló tincsek közé. Tört pandúrhere és szűz kisasszony vére helyett sampon és hajkon-
dicionáló egyben: az isten nem borzolja fel, jól látod te azt összehúzott szemhéjad mö-
gül, te, te keménypillantású, te.

Ej, mondd, és megcsillan a tük-
rök és neonok fényében a veres
hajzat, ahogy mint ki mulatni ha-
lántékhoz kap, füled mögé simítsz
egy utolsót. A módját, azt add meg
neki. Eztán törődj csak arcoddal, a
széppel. A dögkút vérvörös küszö-
bén felkunkorodó fehér bőrök — a
nagyobbját két körmöd közé csip-
pentsd, és rántsd le azt a cserepet
alsóajkadról. Túl nagyot fogtál.
Közelebb hajolsz és biggyesztesz.
Markod a fityegő fehér végén lóg,
kiül a tanácstalanság, túl nagy ez,
de ott nem maradhat. Tudd előre,
hogy rántásod élő hámba fut. A
vér íze. Ajkaidat beszippantod,
fogaid közé szorítod. A nő, ha
nyalja a rúzszt önmagáról, ha önma-
ga nyílását keresi belülről, jaj.

A tárnák mélyével most ne fog-
lalkozz, hanem csodálkozz el, hisz tágul az orrcimpa, megremeg, és te nem vártad ezt.
Barrikádgesztus. Rebegj érte hálát, ne többet. Ahogy föl nézel, szemedet látod, a két
derítőt, ahogy mélyükön megcsillan a lucsok. Szemhéjad betonlap: karistolj, és told rá
nyögve a gödörre.

A végéhez közeledsz, készülj. Azért még vedd ki, ha kihűlt a lábvfz, lábadat belőle, mert bűnös, bűnös az, ki a holnapra vár.

Mosd meg, és járj.

Bandi”

Higgye el, hogy többet fektettem bele,
Mint amennyit a Kosmosztól valaha kap-
hatok.

Hiába, csak az ismert ösvényeken plne
meg az ember!
Belefáradtam idegenként idegenbe járn
Ugye, nemsokára pár sort kap

vén barátja

(Milbacher R — Hártó G — Kovács Z — B. Kis A
— Bocsor P — Müllner A)